

ŠKODA UJME 1990 V SLOVENIJI

Milan Orožen Adamič*

UDK 502.5 (497.12) »1990«

V Sloveniji je bilo ob tej povodnji (1) poplavljenih skupaj 51.588 ha kmetijskih površin, poškodovanih 380 cest v skupni dolžini 2683 km, 20 km železniških prog, uničenih 96 in poškodovanih 213 mostov, uničenih 9 in poškodovanih 370 industrijskih objektov ter obratovalnic, uničenih 190 in poplavljenih 5081 hiš. Trajno je bilo treba izseliti 199, začasno pa 2537 ljudi. V raznih delih Slovenije se je sprožilo prek 1200 zemeljskih plazov in mnogo usadov. Skupna škoda je bila ocenjena na 7.939,53 milijona dinarjev. Ni dvoma, da je bila lanska poplava ena najbolj uničujočih naravnih nesreč v tem stoletju.

V Sloveniji se zaradi njenih pokrajinskih značilnosti srečujemo z zelo pestro naravo poplav. Strnemo jih lahko v naslednje glavne tipe: »nižinske« poplave, hudourniške, poplave na kraških poljih in poplave morja. Najpogostejše imamo opravka s kombinacijami osnovnih tipov poplav oziroma značilnosti. Tako je bilo tudi ob zadnji poplavi, ko lahko govorimo o kombinaciji izrazito hudourniških in kratkotrajnih nižinskih poplav.

Poplave ogrožajo v Sloveniji čez 300 000 ha površja (15,2 %). Od tega odpade daleč največji del na ozka dolinska dna vzdolž hudourniških grap

(237 000 ha, 11,7 %) ter na okrog 30 obsežnejših poplavnih območij v razširjenih delih dolin, ob morju in na kraških poljih (70 403 ha, 3,5 %). Poplav ni mogoče razlagati le z razmerami v kotlini ali s posploševanjem posameznega primera, temveč moramo upoštevati najrazličnejše dejavnike v širšem zaledju. Poplave v novembru 1990 so imele izrazito hudourniški značaj.

Pas največjih učinkov te naravne nesreče je bil širok približno 15 kilometrov. Pomačnjen je bil močno na sever, neposredno pod vrhove najvišjih gora Julijcev in Kamniško-Savinjskih Alp. V Sloveniji pozna-

mo vrsto primerov s podobnim vremenskim dogajanjem in poplavami. V letu 1926 (konec septembra) je bil pas največjih učinkov postavljen 15–20 km južneje.

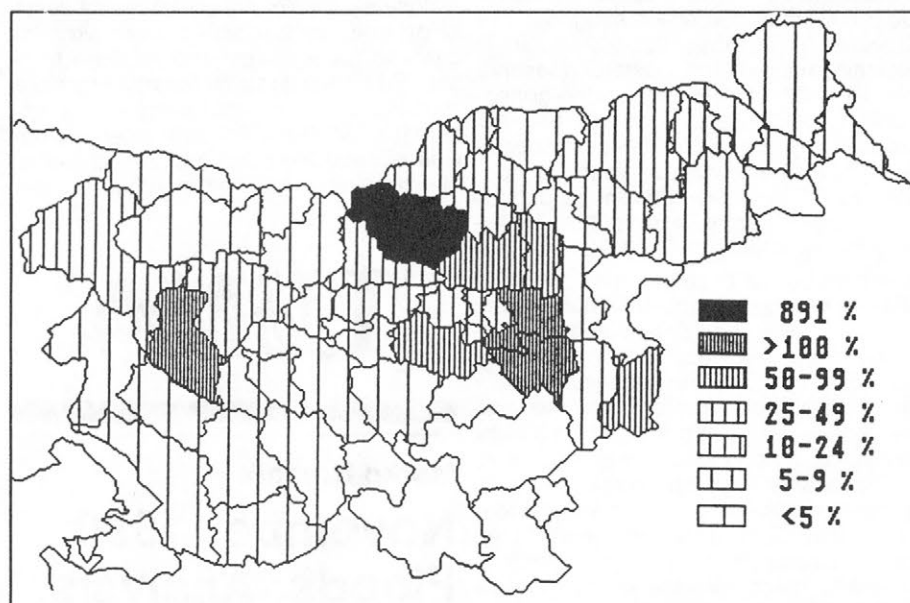
V Sloveniji je bilo ob tej povodnji (1) poplavljenih skupaj 51 588 ha kmetijskih površin, poškodovanih 380 cest v skupni dolžini 2683 km, 20 km železniških prog, uničenih 96 in poškodovanih 213 mostov, uničenih 9 in poškodovanih 370 industrijskih objektov ter obratovalnic, uničenih 190 in poplavljenih 5081 hiš. Trajno je bilo treba izseliti 199, začasno pa 2537 ljudi. V raznih delih Slovenije se je sprožilo preko 1200 zemeljskih plazov in mnogo usadov, samo v Škofjeloškem hribovju je bilo okrog 400 plazov in usadov. Od teh pojavov ima posebno mesto plaz v Podvolovlju, kjer je zdrselo približno 1,3 milijona m³ zemlje.

Škodo zaradi te naravne nesreče so za beležili kar v petdesetih občinah. Le v enajstih občinah ni bilo škode (Črnomelj, Izola, Kočevje, Koper, Metlika, Novo mesto, Ormož, Piran, Ribnica, Šmarje pri Jelšah, Trebnje).

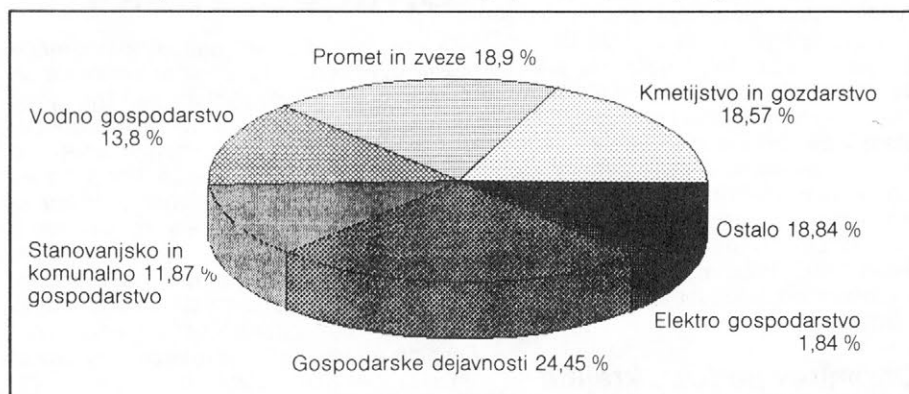
Za Slovenijo in tudi Jugoslavijo je značilno, da v naravnih nesrečah izgubi življenje malo ljudi, zato pa je toliko večja materialna škoda. V poplavih so bile v Sloveniji žrtve v maju (32 %), septembru (66 %) in novembru (2 %). Iz tega sledi, da so jesenske poplave v Sloveniji nevarnejše od spomladanskih. V novembrski poplavi sta bili dve smrtni žrtvi, v poplavi leta 1926 je umrlo 10 ljudi.

V oceni škode so upoštevane tržne cene na dan nastanka naravne nesreče oziroma cene neposredno pred nastankom naravne nesreče. Škoda na stanovanjskih objektih v lasti občanov je na materialnih dobrinah v gospodinjstvu izvršena le kot globalna ocena v skladu z zveznim navodilom. Skupna škoda je bila ocenjena na 7.939,53 milijona dinarjev. V času nesreče je bila 1 nemška marka vredna približno 7 din, tako je skupna škoda znašala 1.134,22 milijona DEM.

Skupna škoda je dosegla skoraj 20 % družbenega proizvoda, ustvarjenega v preteklem letu (1989). To sicer ni povsem realna slika, ker je bila v letu 1989 izredno visoka inflacija, vendar je kljub temu škoda izjemno velika. Ob potresu v letu 1976 (v zahodni Sloveniji) je skupaj ocenjena škoda dosegla 7 % družbenega proizvoda. Ni dvoma, da je bila lanska

Slika 1. Škoda po občinah v odstotkih družbenega proizvoda, ustvarjenega v letu 1989.

Slika 2. Deleži ocenjene škode po dejavnostih.

* Mag., Geografski inštitut Antona Melika, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Novi trg 5, Ljubljana.

Tabela 1. Škoda, ocenjena v milijonih dinarjev in izražena v družbenem proizvodu občine (%).

Občina	Ocena škode v milijonih din	DP v letu 1989 (%)
1 Mozirje	2.264,87	891,68
2 Laško	375,17	132,57
3 Idrija	371,62	104,68
4 Sevnica	227,83	101,71
5 Brežice	281,69	91,16
6 Celje	1.622,35	86,16
7 Žalec	494,10	68,63
8 Litija	126,83	51,98
9 Slovenj Gradec	183,11	48,44
10 Tolmin	179,78	47,69
11 Maribor Pesnica	107,82	45,69
12 Škofja Loka	376,71	44,95
13 Dravograd	56,94	44,83
14 Kamnik	229,05	36,36
15 Zagorje ob Savi	50,92	24,84
16 Hrastnik	45,04	22,52
17 Lenart	28,13	19,81
18 Ravne na Koroškem	103,22	19,29
19 Trbovlje	59,25	12,88
20 Slovenska Bistrica	44,87	11,87
21 Domžale	85,79	11,83
22 Velenje	176,72	10,63
23 Krško	78,00	9,73
24 Ljutomer	15,22	6,16
25 Ptuj	57,04	5,83
26 Šentjur pri Celju	9,73	5,72
27 Gornja Radgona	17,71	4,55
28 Lendava	16,60	4,47
29 Radovljica	17,13	3,18
30 Kranj	47,49	2,89
31 Murska Sobota	24,63	2,63
32 Slovenske Konjice	9,61	2,25
33 Maribor Ruše	6,35	2,13
34 Logatec	2,04	1,51
35 Ljubljana Moste	23,47	1,36
36 Nova Gorica	18,16	1,27
37 Ilirska Bistrica	3,34	1,18
38 Radlje ob Dravi	1,81	0,78
39 Tržič	2,00	0,66
40 Ljubljana Bežigrad	11,26	0,65
41 Ljubljana Šiška	11,00	0,48
42 Ajdovščina	1,50	0,38
43 Ljubljana Vič	2,45	0,31
44 Sežana	1,18	0,24
45 Vrhnika	0,57	0,21
46 Cerknica	0,52	0,18
47 Grosuplje	0,32	0,08
48 Jesenice	0,27	0,05
49 Maribor	68,30	0,02
50 Postojna	0,02	0,01
Skupaj	7.939,53	19,74

Tabela 2. Ocena škode po dejavnostih

	V milijonih din	%
Kmetijstvo in gozdarstvo	1.474,34	18,57
Promet in zveze	1.500,55	18,90
Vodno gospodarstvo	1.095,41	13,80
Stanovanjsko in komunalno gospodarstvo	942,11	11,87
Gospodarske dejavnosti	1.941,54	24,45
Elektro gospodarstvo	124,91	1,57
Ostalo	860,67	10,84
Skupaj	7.939,53	100,00

poplava ena najbolj uničujočih naravnih nesreč v tem stoletju.

Današnja mreža naselij izvira predvsem iz časa, ko je bilo kmetijstvo glavna gospodarska dejavnost pokrajine, prebivalstvo pa še zelo navezano na naravne razmere v njej. Največ naselij je vzdolž meje med ravnino in gričevjem in meje med

gričevjem in hribovjem, na ravnini je najpomembnejša meja med poplavnim in nepoplavnim svetom. Taka razmestitev je po eni strani smiselna, saj so na ta način obvarovane površine z ugodno prstjo, po drugi strani pa so naselja nenehno izpostavljena nevarnostim poplav. Ob običajnih poplavah zalije voda le manjše dele

naselij, včasih le po nekaj hiš ali gospodarskih poslopij, ali pa sploh ničesar. Ob velikih ali katastrofalnih poplavah so ogrožena vsa naselja ob meji poplavnega sveta.

Na ogroženost naselij se navezuje ogroženost prebivalcev, ki živijo v njih. Leta 1869 je v naseljih z naklonskim razredom med 0 in 1° živelo 14,4 % ljudi, leta 1981 28,1 %. Po izračunih iz obdobja 1961—1981 bi leta 2001 v teh naseljih živelo 35,7 % prebivalcev Slovenije. Gostota prebivalstva v tem naklonskem razredu naselij se je povečala s 86 (1869) na 280 (1981), ob nadaljevanju trenda (1961—1981) bi bila leta 2001 517. Ali drugače, indeks rasti prebivalstva v naseljih z naklonski med 0 in 1° v obdobju 1880—1981 je kar 265.

Leta 1981 je živelo na območju običajnih poplav okrog 132 000 oziroma 6,5 % prebivalcev Slovenije. V območju velikih poplav prebiva, ima svoja zemljišča, produkcijska sredstva in drugo, dobra četrtnina oziroma 480.000 ljudi. Če se bo število prebivalcev na teh površinah večalo podobno kot v obdobju med 1961—1981, lahko pričakujemo, da bo na začetku novega tisočletja živela na meji običajnih poplav več kot tretjina prebivalstva.

Nedvomno smo postali za posledice naravnih nesreč zadnje čase bolj ranljivi. Vzrokov je cela vrsta. V predindustrijski dobi so se pri gradnji izogibali poplavnega sveta. Ljubljansko barje in njegovo obrobje so npr. začeli intenzivneje poseljevati šele sredi prejšnjega stoletja. Nekmetijske dejavnosti so prebivalstvo skoncentrirale v dolinah in danes na približno eni šestini ozemlja Slovenije prebiva dobre tri četrtine našega prebivalstva. To je osnovni razlog za ugotovitev, da so poplave glede na potencialno nevarnost izjemno nevarne, takoj za potresi.

1. Zbirno poročilo o oceni škode zaradi neurja s poplavami od 1. 11. 1990 do 11. 11. 1990 v republiki Sloveniji.

2. Perko, D., Delovno gradivo. Znanstvenoraziskovalni center SAZU.

UJMAA

UJMAA